

ДУХОЎНЫ ЗАПАВЕТ ЧАЛАВЕЧАЙ СУПОЛЬНАСЦІ

(Заканчэнне.

Пачатак на 1-й стар.)

— Цяпер актыўна працуе арганізацыйны камітэт па святкаванні 500-годдзя беларускага кнігадрукавання. Вы і міністр культуры з'яўляецеся старшынямі камітэта. Праводзіцца досыць шмат мерапрыемстваў. Але ж, зразумела, мерапрыемствы, іх колькасць — не самамэта...

— І я прытрымліваюся гэтай думкі. Лічу, што важна зразумець, асэнсаваць месца і ролю Скарыны, яго крокаў як першапраходца ў справе фарміравання кніжнай культуры на ўсходнеславянскіх землях, у Беларусі... Пагадзіцеся, што ў гісторыі кожнай краіны ёсць падзеі і з'явы, якія лічацца светачам развіцця народа. Сваім зместам, сваімі ўплывамі на свядомасць грамадзян якраз яны фарміруюць грунт гуманістычнага будаўніцтва краіны. Такой падзеяй, такой з'явай уяўляюцца і вытокі беларускага кнігадрукавання, крынічныя штуршок якім даў легендарны асветнік, першадрукар усходнеславянскіх зямель, наш суйчыннік Францыск Скарына.

Сын свайго часу, Скарына быў яркім увасабленнем тых падзей, што адбываліся ў Беларусі і на суседніх землях болей як паўтысячы гадоў назад. Здолеўшы набыць веды па многіх галінах, вывучыўшы чатыры ці пяць моў, маючы прагу да падарожжаў, Францыск Скарына прыняў для сябе, а як пасля высветлілася — і для ўсёй беларускай гісторыі, лёсавызначальнае рашэнне: выклаці Біблію на зразумелай усім мове. Так, у Празе, грунтоўчыся на еўрапейскім вопыце, маючы на ўвазе чэшскія, італьянскія і нямецкія выданні, углядаючыся ў стараславянскія, стараўжгорскія, грэчаскія і лацінскія тэксты, наш зямляк пераклаў і выдаў 22 кнігі Бібліі. Так быў зроблены важкі па сваёй сутнасці і па разуменні перспектывы будаўніцтва новага грамадства крок.

І ў сілу гэтага Францыска Скарыну можна смела залічваць у спіс «тытанаў» эпохі Адраджэння.

— Скарыну з вышнімі сённяшняга часу, пэўна, падыходзіць і такое вымярэнне — дыпламат, місіянер з Беларусі?..

— Не ведаю, што вы маеце на ўвазе пад місіянерствам, а вось дыпламатычная місія Скарыны доўжыцца і сёння... Падарожнічаючы па блізкіх і далёкіх краінах, ад Масквы да Падуі, Францыск Скарына разбураў сярэднявечную замкнутасць і абмежаванасць. За кароткі адрэзак часу беларускі асветнік выканаў такі абсяг працы, на які прадстаўнікам іншых народаў не хапала жыцця. Зброяй першадрукару служыла друкаванае слова. І не бачыць, не асэнсоўваюць гэта сёння проста нельга.

— Лілія Станіславаўна, якімі ўсё ж найбольш важкімі набыткамі мы можам сведчыць, што справу Скарыны і яго найбліжэйшых наступнікаў, справу тых, хто здолеў зрабіць кнігу складальнікам культуры, складальнікам цывілізацыйнага жыцця, цывілізацыйнага існавання, мы прадаўжым дастойна?

— Пяцісотгоддзе беларускага кнігадрукавання мы сустракаем у клопатах, рабочых справах па развіцці нацыянальнага кнігавыдання. І Беларусь, асабліва гэта падкрэсліваю, мае вялікія набыткі найперш дзякуючы вялікай дзяржаўнай падтрымцы.

Мы ганарымся, што ў Садружнасці Незалежных Дзяржаў толькі ў нашай краіне ў 2012 годзе прыняты Закон «Аб выдавецкай справе ў Рэспубліцы Беларусь». Нагадаю, што ў адпаведнасці з Указам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь А.Р. Лукашэнкі 2012 год быў абвешчаны Годам кнігі.

Дазволю сабе прывесці некалькі лічбаў. У іх — выразная характарыстыка зробленага. Нягледзячы на імклівае развіццё новых інфармацыйных тэхналогій кніга па-ранейшаму займае значнае месца ў адукацыйным і духоўным жыцці нашага грамадства — у 2016 годзе ў Беларусі выдадзена звыш дзiesiąці тысяч назваў кніг агульным накладам больш за 23 мільёны экзэмпляраў. Апошнімі гадамі штогод павялічваецца выпуск кніг на беларускай мове — у сярэднім 1200 назваў на год наклады каля 4 мільёнаў экзэмпляраў.

Выдавецкай дзейнасцю займаюцца больш за 500 выдавецтваў розных формаў уласнасці і амаль 1500 суб'ектаў

распаўсюджваюць друкаваныя выданні. Такая статыстыка далёка не кожнай краіне СНД пад сілу. А за статыстыкай яшчэ і справы, самі кнігі, многія з якіх выклікаюць рэзананс, розгалас ва ўсім свеце, а не толькі ў нашай краіне. Пра гэта сведчаць і друк, і згадкі пра нашы кніжныя праекты на многіх электронных рэсурсах, у сацыяльных сетках.

— І трэба падкрэсліць, што найбольшая колькасць знакавых здзяйсненняў — гэта здабыткі дзяржаўных выдавецтваў...

— А іначай і быць не можа. Менавіта Міністэрства інфармацыі ажыццяўляе рэалізацыю дзяржаўнай палітыкі ў галіне кнігавыдання.

Штогод аказваецца значная фінансавая падтрымка нацыянальнаму кнігавыданню ў выглядзе частковага бюджэтнага фінансавання выпуску сацыяльна значнай літаратуры. Прывяду яшчэ адну лічбу. У 2016 годзе на гэтыя мэты выдаткавана звыш 2 мільёнаў рублёў.

На дзяржаўным узроўні падтрымліваюцца праекты ў адпаведнасці з даручэннямі кіраўніка краіны, урада, нацыянальнымі і дзяржаўнымі праграмамі. А гэта — розныя прадстаўнічыя выданні, прысвечаныя знакавым юбілейным датам, нацыянальныя энцыклапедыі, навуковая і вучэбная кніга, а таксама кнігі краязнаўчай тэматыкі, па гісторыі, эканоміцы, культуры Беларусі.

— Наша суверэнная Беларусь набывае велізарны вопыт палітычнага, сацыяльнага будаўніцтва. Фактычна ў апошнія дзiesiąцігоддзі фарміруюцца і грамадства і краіна з новымі характарыстыкамі. І гэтыя з'явы патрабуюць асэнсавання. У тым ліку, магчыма, гэта вяртае рабца праз канкрэтныя кніжныя праекты?

— Зараз Нацыянальнай акадэміяй навук распачынаецца рэалізацыя маштабнага дзяржаўнага праекта, зацверджанага Указам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь 9 сакавіка 2017 года «Аб падрыхтоўцы і выпуску навукова-папулярнага выдання «Рэспубліка Беларусь — 25 гадоў стварэння і здзяйсненняў», у якім будуць адлюстраваны этапы фарміравання і ўмацавання беларускай дзяржаўнасці, сацыяльна-эканамічнага і гуманітарнага развіцця краіны.

— Чытач сёння досыць патрабавальны. Ён чакае і ад выдавецтваў, і ад саміх пісьменнікаў нечага новага... Пэўна ж, няпроста ў гэтым плане працаваць выдавецтвам, якія апякуюцца мастацкай літаратурай?

— Не буду называць канкрэтныя творы. Скажу толькі, што і я як чытач шукаю іх, уважліва праглядаю ўсё, што друкуюць у дзяржаўных і прыватных выдавецтвах... Радуюся, калі з'яўляюцца новыя серыі. Заўважу, дарэчы, што шмат выдаецца перакладной літаратуры.

— Так было заўсёды ў Беларусі... Можна згадаць моцных перакладчыкаў замежнага мастацкага слова з розных пакаленняў...

— Але выдадзенае сёння — гэта не перадрукі, не перавыданні, а кнігі арыгінальныя. Шмат перакладаецца і выдаецца польскай, украінскай літаратуры. Заўважана руплівасць Выдавецкага дома «Звязда», вакол якога аб'ядналася група кітаістаў. І на беларускую мову сучасную і класічную кітайскую паэзію для серыі «Светлыя знакі. Паэты Кітая» перакладаюць ужо з арыгінала.

Цяпер найважнейшым кірункам дзейнасці беларускіх выдавецтваў таксама з'яўляецца выпуск мастацкай літаратуры беларускіх аўтараў менавіта для папаўнення фондаў публічных бібліятэк, кніг для дзяцей-інвалідаў па зроку шрыфтам Брайля, аўдыякніг з праграмнымі творами беларускіх пісьменнікаў.

Шырокую вядомасць набылі серыі кніг «Залатая калекцыя беларускай літаратуры», «Жыццё знакамітых людзей Беларусі», «Славутыя мастакі з Беларусі», «Наш сучаснік», «Асобы».

Беларусь мае вялікі вопыт энцыклапедычнага кнігавыдання. У дапаўненне да вясямнаццацітомнай «Беларускай энцыклапедыі» ў апошнія гады выдадзены сямітомная энцыклапедыя «Рэспубліка Беларусь» на рускай мове, энцыклапедыя «Гарады і вескі Беларусі», «Рэгіёны Беларусі», «Культура Беларусі». Яны

сталі неацэнным скарбам для будучых пакаленняў.

— Несумненным канкурэнтам пярэвай кнізе становіцца яе паплекніца — кніга электронная... І што ў краіне робіцца з увагі на вартасці яе развіцця?

— Мы толькі што гаварылі пра энцыклапедычнае кнігавыданне... Літаральна цяпер Міністэрствам інфармацыі прымаюцца захады па стварэнні ў 2018—2022 гадах электроннай энцыклапедыі «Рэспубліка Беларусь». З улікам развіцця сучасных інфармацыйных тэхналогій ёсць велізарная патрэба ў стварэнні электроннага пашпарта краіны, шматузроўневай базы дакладных ведаў у інтэрнэт-прасторы аб суверэннай дзяржаве — Рэспубліцы Беларусь.

Упэўнена, што гэты праект будзе падтрыманы на самым высокім дзяржаўным узроўні, з'явіцца лагічным працягам друкаванага навукова-папулярнага выдання, якое цяпер ствараецца, «Рэспубліка Беларусь — 25 гадоў стварэння і здзяйсненняў».

— Як Скарына імкнецца расказаць пра Беларусь з дапамогай кнігі, так, відаць, і сёння нельга не ўлічваць гэты шырокі прасяг?

— Нацыянальнае кнігавыданне — найважнейшы складальнік міжнароднага гуманітарнага супрацоўніцтва — 30 краін свету былі гасцямі Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі. Беларуская кніга штогод з гонарам прадстаўляе краіну на прэстыжных міжнародных кніжных выстаўках. Дапамагаюць нам у гэтым і ўдзельнікі традыцыйнага міжнароднага сімпозіума «Пісьменнік і час», які штогод праводзіцца ў краіне ў межах кніжнай выстаўкі.

Такі плён, такія здабыткі, забяспечаныя ўсямернай дзяржаўнай падтрымкай, даюць самыя шырокія падставы для маштабнага ўшанавання даты 500-годдзя беларускага кнігадрукавання ў нашай краіне і далёка за яе межамі.

Створаны распараджэннем урада Рэспубліканскі аргкамтэт па падрыхтоўцы і правядзенні святкавання 500-годдзя беларускага кнігадрукавання зацвердзіў змястоўную праграму мерапрыемстваў, якая кансалідуе працу органаў дзяржаўнага кіравання, абласных і Мінскага гарадскога выканаўчых камітэтаў, арганізацый і ўстаноў. І ў межах праграмы — цэлы шэраг міжнародных мерапрыемстваў. За першыя месяцы гэтага года мы прадставілі і айчыннае кнігавыданне, і саму дату 500-годдзя беларускага кнігадрукавання і ў Францыі, і ў Літве, і ў Вялікабрытаніі, і ў Казахстане. Плануюцца шырокамаштабныя мерапрыемствы і ў іншых краінах свету. Правядзём навукова-практычныя канферэнцыі, круглыя сталы, прэзентацыі новых скарызнаўчых кніг.

Разам з прадстаўленнем беларускай кнігі на выстаўках у Расіі, Польшчы, Чэхіі, Сербіі, Кітаі да ўдзелу ў круглых сталах запросілі шырокую грамадскасць гэтых краін. І паспрабуем разам асэнсаваць усю веліч подзвігу Скарыны, яго ролю ва ўмацаванні беларускай дзяржаўнасці.

Шмат медыйных ініцыятыў пабачым у найбліжэйшы час мы і на старонках рэспубліканскіх выданняў. У якасці інфармацыйных пляцовак задзейнічаны інтэрнэт-рэсурсы сродкаў масавай інфармацыі, акаўнты ў сацыяльных сетках. Цікавыя праекты запланаваны нацыянальнымі тэлеканаламі.

А дамінантнай падзеяй 500-годдзя беларускага кнігадрукавання стане Дзень беларускага пісьменства ў Полацку.

— Дзякуй, Лілія Станіславаўна, за такі падрабязны расказ пра тое, чым сёння сапраўды можна ганарыцца ў галіне айчыннага кнігавыдання.

— І хачу вольна дадаць. Юбілейная дата пройдзе. Застануцца як пазнакі кнігі, публікацыі, памяць пра многія добрыя падзеі. І ў нашай свядомасці павінна застацца разуменне таго, што Скарына і яго справы надзвычай сучасныя, патрэбныя нам... Як і маюць сучаснае гучанне словы Скарыны, якія сцвярджаюць пачуццё гонару за Айчыну і бязмежную пашану да сваёй малой радзімы.

Патрыятычнае пачуццё любові да роднай краіны, уважлівага з іншымі народамі — найвялікшая каштоўнасць, якую сцвярджае Беларусь у свеце. Гэта наш духоўны завет для ўсёй чалавечай супольнасці.

Гутарыў Сяргей ПАЎЛАЎ.

БЕЗНАЗОЎНЫЯ РЭЛІКВІІ

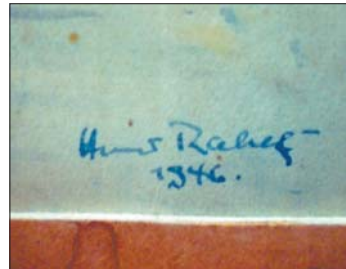
Сын франтавіка шукае нямецкіх мастакоў, чые карціны ўжо сем дзiesiąцігоддзяў упрыгожваюць бацькоўскі дом

Інтэр'ер звычайнай вясковай хаты пад Гомелем хутчэй нагадвае карцінную галерэю. На старых, яшчэ даваенных сценах, паклееных просценькімі шпалерамі, — партрэты і пейзажы, напісаныя нямецкімі мастакамі. Не Дзюрэрарам і Райхтэрам, вядома, але на аматарства гэта мала падобна...

Партрэт бацькі, напісаны нямецкім мастаком, — адна з галоўных сямейных рэліквій сям'і НАРТАВЫХ.

Гаспадар «карціннай галерэі» Міхаіл Нартаў ведае толькі тое, што аўтарамі палотнаў з'яўляюцца ваеннапалонныя немцы, якія пасля Вялікай Айчыннай вайны ўтрымліваліся ў адным з гомельскіх лагераў. Старшым інжынерам планава-вытворчага аддзела пры лагера працаваў яго бацька. Але перш Аляксея Нартаў сустракаўся з немцамі пры іншых абставінах...

На дзвюх карцінах мастак пакінуў аўтаграф...

— У 1943 годзе, пасля заканчэння Растоўскага артылерыйскага вучылішча, бацька трапіў на фронт, — расказвае Міхаіл Нартаў. — Быў камандзірам мінамётнага ўзвода. У складзе 65-й арміі 2-га Беларускага фронту пад камандаваннем Маршала Перамогі Канстанціна Ракасоўскага дайшоў да Германіі. Пры фарсіраванні ракі Одэр у лютым 1945-га быў цяжка паранены. Не адчуваў ні рук, ні ног. Казаў, што і хацеў бы застрэліцца, але не мог — быў як паралізаваны.

У шпіталі жанчына-хірург цудам захавала яму нагу: з такім раненнем пазбегнуць ампутацыі было амаль немагчыма. Але урач рызыкнула, і Аляксея Нартаў зноўку вучыўся хадзіць. На працягу ўсяго жыцця моцныя болі ў назе, а таксама ордэны Чырвонай Зоркі, Айчыннай вайны і II ступеняў нагадвалі яму пра той бой на Одэры.

Аляксея Нартава не камісавалі, але і вайна хутка скончылася. З ліпеня 1945-га працаваў пры лагера ваеннапалонных. У той жа час аднаўляў разбураны фашыстамі Гомель, у тым ліку «Гомсельмаш».

На новабудуемых працавалі і палонныя немцы. Па словах сына Аляксея Нартава, зрэштую сярод іх не было. У лагера ўтрымліваліся звычайныя працаўнікі: цесляры, сталары, будаўнікі. Былі сярод іх і прадстаўнікі нямецкай інтэлігенцыі: настаўнікі, урачы, мастакі. Колішнія франтавікі ставіліся да іх больш-менш лаяльна. Ваеннапалонныя нават свабодна хадзілі па горадзе, у вольны час займаліся тым, чым хацелі.

— Бацька пасябраваў з нямецкімі мастакамі, — гаворыць Міхаіл Нартаў. — Нават даставаў для іх фарбы, пэндзлі... У якасці палатна яны выкарыстоўвалі будаўнічыя матэрыялы. І трэба сказаць, карціны ў добрым стане і сёння. Нават фарба не патрэскалася!

Колькі Міхаіл Нартаў сябе памятае, у бацькоўскай хаце заўсёды былі гэтыя карціны. У 1948 годзе лагер расфарміравалі, ваеннапалонных адпусцілі дамоў. Але перш чым з'ехаць на радзіму, мастакі падарылі некалькі карцін Аляксею Нартаву. А яшчэ — зробленыя ў лагера шафу, тумбачкі, этажэркі, шкатулкі.

Такія падарункі ў той час мелі многія супрацоўнікі лагера, па меншай меры тыя, хто па-добраму ставіўся да ваеннапалонных. Ёсць адна карціна, напісаная немцам, і ў Ноны Паткевіч, якая працавала ў харчовай службе лагера.

Зіміны пейзаж — дагэтуль у хатнім інтэр'еры. Паглядзіць на яго жанчына і прыгадвае той час, калі вярнулася ў родны Гомель з эвакуацыі. Тады ўладкавацца на работу было складана, вольна і пайшла ў лагер. Працавала там тры гады, пакуль яго не расфарміравалі.

Для Нартавых напісаныя немцамі карціны — сямейная рэліквія. Асабліва дарагія для іх партрэты бацькоў, якія сталіся ў памяці менавіта такімі: маладымі і шчаслівымі.

На жаль, імёны мастакоў сёння не вядомыя. Аб асобе аднаго з іх сведчыць толькі подпіс, пакінуты на дзвюх карцінах. Праўда, незразборліва. Міхаіл Нартаў ужо не адзін год вядзе пошукі нямецкіх мастакоў або іх нашчадкаў.

— Магчыма, на радзіме іх добра ведаюць, — мяркуе ўладальнік карцін. — Калі тыя ўжо пайшлі з жыцця, то добра было б звязацца з іх нашчадкамі. Можна, ім будзе цікава даведацца пра жыццё сваіх продкаў у савецкім палоне. Мне здаецца, што гэтыя карціны могуць дапамагчы разгадаць некаторыя таямніцы...

Ці, можа, іх разгадаюць людзі? Калі раптам у вашай сям'і або знаёмых захоўваюцца карціны невядомых нямецкіх мастакоў і вы ведаеце больш пра іх аўтараў, просім звязцца з рэдакцыяй.

Вераніка КАНЮТА. kanyuta@vziasda.by